Bredase beeldhouwster greep met haar beeld 'De Bokser' naast de medailles

Gra pionierde op Spelen van 1928: 'Godgod, wat heb ik veel gewerkt'

Een Bredase kunstenares op de Olympische Spelen? Gra Rueb doet het in 1928 in Amsterdam wanneer kunst nog een olympische discipline is. Rueb is een pionier. Vrouwen zijn dan nog amper aanwezig in de kunstwereld. „Flatteren deed ik niet. Ik gaf de mensen weer zoals ze waren."

Rob Musters
Breda

De Bredase Gra Rueb is van jongs af aan niet te stuiten. In de Nederlandse kunstwereld zijn vrouwen begin 20ste eeuw een uitzondering. Rueb laat zich echter niet tegenhouden en doet in 1928 als beeldhouwster zelfs mee aan de Olympische Spelen. „Ik begon al jong in Breda, waar ik ben geboren en opgegroeid, met tekenen en boetseren. Ik voelde een innerlijke drang. Op zolder had ik een ateliertje ingericht en ik herinner me nog goed dat mijn vader daar eens verscheen", zegt Rueb in een interview uit 1967 in *Het Vrije Volk* als ze terugblikt op haar carrière.

„Ik dacht dat vader nieuwsgierig was naar mijn kunstzinnig werk, maar hij kwam me een uitbrander geven, omdat ik naaktfiguren tekende. Hij vond dat dat niet te pas kwam voor een jong meisje. Later heb ik toch nog veel naakten gemaakt, want ik vind een lichaam nog altijd ongelooflijk mooi en boeiend."

Voor de Olympische Spelen in 1928 is ze de eerste vrouwelijke deelnemer aan de kunstcompetitie en maakt hiervoor het beeldje *De Bokser*. Tussen 1912 en 1948 is kunst een vaste olympische discipline, waarbij de kunstwerken allemaal geïnspireerd moesten zijn door sport. Initiatiefnemer Pierre de Coubertin wil dat, omdat de oude Grieken ook een kunstcompetitie bij de Spelen hadden. Rueb heeft in in 1928 al een naam opgebouwd als toonaangevend kunstenares. Haar beeldje haalt het echter niet. De eerste prijs gaat naar de Pools-Franse beeldhouwer Paul Landowski.

> **Vader kwam me een uitbrander geven, omdat ik naaktfiguren tekende**
> – Gra Rueb

Hans Rueb, een neef van Gra, heeft in 2023 een boek over zijn tante uitgebracht onder de titel *Gra Rueb, meer dan alleen een beeldhouweres,* waarin haar werken besproken worden. Hans Rueb: „Over Gra als persoon kan ik weinig vertellen. Bij een schaarse ontmoeting gaf ik een handje en maakte ik me uit de voeten. Zij is van de generatie van mijn grootouders en ik ken haar alleen als een oude vrouw."

Toonaangevend

Toch wordt Rueb gegrepen door het werk van zijn tante: „De bronzen torenvalk vind ik erg mooi. Het is een typisch familiestuk, want het was de trappaalversiering in het huis van mijn grootouders. Achter het fysieke beeld hangen dus herinneringen. Het mooiste vind ik haar lichtgestileerde dierplastieken zoals de egel, de parelhoenders en de kameleons. Ze zijn eenvoudig en naar mijn idee prachtig samengevat."

Van haar jaren in Breda is amper iets bekend. Hans Rueb: „Tante had geen kinderen, ze heeft ook geen dagboek of aantekeningen bijgehouden, familieleden zijn uitgewaaierd over de wereld. Voor zover bekend wonen er in Breda geen familieleden meer." Rueb woont zelf in Rotterdam.

Gra heeft nooit een academie bezocht. Toch is haar werk van hoog niveau. Op de huidige website van Paris 2024 Olympics is de naam van Gra Rueb terug te vinden als een van de vroegere deelnemers, zo ontdekte Ron Dirven, de directeur-conservator van het Vincent van Goghhuis in Zundert.

Dirven heeft zich als gastconservator van het Stedelijk Museum Breda verdiept in werk en leven van Rueb. „Vooral haar dierenfiguren zijn uitzonderlijk goed. Ze weet het karakter van een dier vast te leggen. De beelden van *Het staartmeesje* en de *Angorakat* die Stedelijk Museum Breda heeft aangekocht, vind ik prachtig. In haar tijd behoorde ze tot de toonaangevende beeldhouwers van Nederland."

Gra is de dochter van de rijke industrieel Johann Gerard Rueb (1844-1930) en Johanna Pels-Rijcken (1853-1932). De in Rotterdam geboren Johann is directeur van Machinefabriek Breda, een fabriek die op wereldwijde schaal stoommachines produceert. De fabriek stond op een eiland in de Mark tussen de huidige Nieuweweg en de Jan van Polanenkade. Het woonhuis van de familie staat aan de Prinsenkade 7 in het pand waar nu café Lievense zit.

Vier leden van het koningshuis geportretteerd

Volgens Nils Lievense van café Lievense is er in het pand aan de Prinsenkade niets terug te vinden van het voormalige atelier. „Ik wist niet dat de familie Rueb hier gewoond had. Het pand is verschillende keren gemoderniseerd. Van kunstzinnige uitingen is op zolder helaas niets meer te zien. Ons kantoor zit er. Wel leuk dat Gra hier haar atelier had."

Rueb groeit uit tot een veelgevraagd kunstenares. „Godgod, wat heb ik veel gewerkt", zegt ze daar over in *Het Vrije Volk*-interview. Hoe snel haar roem zich verspreidt, blijkt uit het feit dat zij van de gemeente Rotterdam opdracht krijgt tot het vervaardigen van marmeren beelden van koningin Wilhelmina en prins Hendrik voor het stadhuis.

„Vier leden van het vorstenhuis heb ik mogen portretteren", zegt Rueb in het interview. „Alle vier hebben ze voor me geposeerd: koningin Wilhelmina, prins Hendrik, koningin-moeder Emma en prinses Juliana. Ik vond het prettig met hen te praten terwijl ik bezig was, dan konden ze ook niet inslapen. Voor ik met de klei begon te werken, bekeek ik het hoofd dat ik moest portretteren van zes kanten. Daarna kon ik aan het werk. Flatteren deed ik niet. Ik gaf de mensen weer zoals ze waren. Gelukkig heeft nooit iemand zich beklaagd dat hij zich lelijk vond."

Altijd band met Breda gehouden

De binding met Breda heeft Gra altijd behouden. In 1921 is ze een van de deelnemers aan een grote groepstentoonstelling van Bredase kunstenaars in Meubelfabriek Loyens aan de Vlaszak, in het pand waar tegenwoordig Randstad zit. Gra exposeert met beelden van een danseresje, een faun en van een Apache, zoals Parijse bohemiens genoemd werden.

Voor de opening van het nieuwe stadhuis van Breda in 1926 maakt ze het beeld *De Turfschipper*. Het beeld van rode zandsteen siert het Stadserf tot het in 2004 van zijn sokkel wordt getrokken en in stukken uiteenvalt. Het beeld wordt weer in elkaar gezet, maar is kwetsbaar geworden. Dirven: „Er is in 2005 een bronzen afgietsel gemaakt dat sindsdien op het Stadserf staat. Het originele beeld is te zien op de Nassau-tentoonstelling in Stedelijk Museum Breda."

Hoewel er weinig over Gra bekend is, is duidelijk dat ze geliefd is in de familie, zo blijkt uit het boek van neef Hans. Als ze op haar 80ste een tv cadeau krijgt, zegt ze: 'Het televisietoestel pronkt in mijn kamer en zal mijn oude dag verlevendigen.'

> **In haar tijd behoorde ze tot de toonaangevende beeldhouwers van Nederland**
> – Ron Dirven

▲ **De Bredase beeldhouwster Gra Rueb (links) met mannenbuste en model in het atelier van Toon Dupuis in Den Haag. De foto is in 1913 gemaakt. Rechts staan twee onbekend gebleven mede-cursisten.** FOTO ARCHIEF GRA RUEB

▲ **De bronzen replica van *De Turfschipper* wordt in 2005 op zijn plaats gezet. Op de voorgrond staat het originele beeld.** ARCHIEFFOTO JOHAN VAN GURP

Gerharda (Gra) Rueb (1885-1972)

Gra Rueb wordt op 4 september 1885 geboren op de Prinsenkade 7 in Breda als zevende van acht kinderen.

In 1911 trekt ze naar Den Haag om lessen te volgen bij beeldhouwer en medailleur Toon Dupuis. Daarna volgt een opleiding in Parijs bij de belangrijke beeldhouwer Émile-Antoine Bourdelle, die assistent van Auguste Rodin was. Dupuis is de maker van het ruiterstandbeeld van koning-stadhouder Willem III op het Kasteelplein in Breda.

In Den Haag maakt Rueb plaquettes en borstbeelden van leden van het Koninklijk Huis. Rueb krijgt veel opdrachten voor portretbusten, monumenten, reliëfs voor gebouwen en schepen, tuindecoraties, penningen en plaquettes. Ze maakt het grafmonument van feministe Aletta Jacobs en een beeld van Hansje Brinker dat internationaal de aandacht trekt.

Voor haar plezier maakt Rueb sculpturen van dieren: vogels, katten, herten en apen. Haar werk is aangekocht door Museum Boijmans van Beuningen, Gemeentemuseum Den Haag, het Kröller-Müller Museum en Stedelijk Museum Breda.

Gra was een vriendin van kunstenares Jeanne Oosting. Socioloog Jolande Withuis schreef een biografie over Oosting, waarin Gra geregeld opduikt.

Gra ligt net als haar vader begraven op begraafplaats Zuylen in Breda.

Is die gestrekte arm een olympische- of een Hitlergroet?

Het Van Tuyll-monument, ook wel De Olympische groet, in het Olympisch Stadion in Amsterdam is het bekendste en ook het meest omstreden beeld dat Gra Rueb maakte. Het bijna 3 meter hoge beeld van een atleet met een geheven rechterarm staat in de volksmond bekend als 'Jan met de handjes'.

Sommige mensen nemen aanstoot aan het beeld dat voor de Olympische Spelen van 1928 werd gemaakt, omdat de arm die de olympische groet uitbeeldt ver naar voren helt. Wie niet beter weet, kan er de Hitlergroet in zien. Voorbijgangers waren geschokt als ze het beeld zagen. In 2022 werd het monument beklad met anti-fascistische leuzen.

„Gra Rueb is de dupe van een veranderde blik op de geschiedenis", zegt Ron Dirven die zich als gastconservator van het Stedelijk Museum Breda heeft verdiept in het werk van Rueb. „De maatschappij geeft een andere betekenis aan het beeld, terwijl ik ervan overtuigd ben dat de intenties van Rueb zuiver waren. De olympische groet en de fascistengroet zijn in dezelfde periode ontstaan, maar de betekenis van beide groeten ligt mijlenver uit elkaar."

Rueb wilde niets met de nazi's te maken hebben

De opstelling van Rueb voor en tijdens de Tweede Wereldoorlog wijst er volgens Dirven op dat ze niets met fascisme en nazisme te maken wilde hebben. Dirven: „Rueb was betrokken bij de olympische commissie om kunstenaars te selecteren voor de spelen in 1936 in Berlijn. Als ze merkt hoe de nazi's zich opstellen, trekt ze zich terug. Ze wordt ook geen lid van de Kultuurkamer. Het gevolg is dat ze bijna geen werk krijgt toegewezen."

In 2022 wordt het Van Tuyll-beeld weggehaald bij het Olympisch Stadion. De Stichting Olympisch Stadion besluit om het beeld dat 94 jaar naast de Marathontoren stond, te verplaatsen. Sindsdien staat het in het trappenhuis van het stadion en is te zien tijdens rondleidingen.

Sommige historici oordelen dat het monument fascistisch is, omdat de nazi's de Hitlergroet in 1925 invoerden en ook NSB'ers in Nederland hetzelfde deden onder de kreet 'Hou Zee'.

Andere geschiedkundigen betogen dat de kunstenares het beeld nooit met slechte bedoelingen heeft gemaakt, omdat de olympische groet sinds de spelen in Antwerpen in 1920 in gebruik is. Twee jaar voor de opkomst van het fascisme. De olympische gedachte is ook dat als landen met elkaar wedijveren in sport en in de kunsten er geen oorlog gevoerd hoeft te worden. Precies de tegenovergestelde gedachtegang van fascisme. Officieel brengt het beeld hulde aan baron van Tuyll van Serooskerken die de Olympische Spelen naar Amsterdam haalde.

▶ **Het omstreden beeld *Het Van Tuyll-monument*.** FOTO EPA